

întregi societăți, rigoarea inteligentă a integrării elementelor studiate în structurile ei în evoluție, făc din cercetarea întreprinsă de cei doi autori o contribuție însemnată la cunoașterea universului mental al Greciei clasice și în același timp un model de investigație în sociologia literară și istorică.

Zoe Petre

MARCEL DETIENNE, *Les Jardins d'Adonis. La mythologie des aromates en Grèce*. Introduction de J.-P. Vernant, Paris Gallimard [1972], 241 p. + indici (Bibliothèque des histoires.)

Recentul volum dedicat de Marcel Detienne mitologiei aromatelor în Grecia reprezintă o contribuție deosebit de însemnată atât sub aspectul cunoașterii miturilor elene cât și sub acela al metodologiei unor atari studii. În realitate, cele două laturi, cea a rezultatelor și cea a căilor pe care autorul a ajuns la ele, sînt indisolubil legate și se condiționează reciproc. Căci inovația propusă de M. Detienne ține în primul rînd de faptul că autorul pornește de la un nou mod de lectură a mitului grec; erudiția și varietatea detaliilor aduse în discuție sînt necesitate de modalitatea principială de punere a problemei, modalitate nouă, deosebită și opusă interpretărilor cu care, de la Frazer încoace, opera în mod curent studiul mitologiei grecești. Unui comparatism excesiv, care definește un personaj mitic prin el însuși pentru ca apoi să-i găsească paralele în alte mitologii, Marcel Detienne îi opune (nu doar implicit, ci și polemic, din moment ce pornește de la miturile legate de Adonis, personaj central și în monumentală investigație a lui Frazer) analiza structurală a ansamblului în care personajul respectiv apare și prin care doar se definește. Conceput ca element al unei structuri coerente, personajul mitic e definit prin relațiile și opozițiile care-l situează în interiorul „sub-sistemului” căruia îi aparține și apoi în raporturile dintre acest „sub-sistem” și clasa generală care îl include. În acest fel, relațiile nu se mai caută între un Adonis grec — divinitate simbolizînd, în concepția comparatistă, ciclul dramatic al vegetației — și alte personaje similare din religiile și miturile din Orient sau de aiurea. Pornind nu de la atari ipotetice analogii, ci de la o caracteristică constant asociată personajului mitic în interiorul chiar al miturilor și cultului ce i se consacră — în cazul lui Adonis de la asocierea cu aromatele, cu mirtul în primul rînd — autorul desfășoară o investigație surprinzător de variată pentru descifrarea codului botanic al miturilor grecești, ajungînd să distingă o schemă constantă care opune plantele „solare”, calde, uscate, arse chiar, incoruptibile și aromate, plantelor „chtoniene”, implicînd conotații constante de rece, crud, umed și putrescent; cele două extreme sînt mediate de zona pozitivă a plantelor cultivate, echilibrînd cele două cîmpuri de noțiuni complementare și opuse. Or, constatarea revelatoare pentru înțelegerea semnificației și funcției lui Adonis în gîndirea mitică a grecilor este situarea lui succesivă la cele două extreme ale axului botanic și lipsa lui totală de raport cu zona medie, cu sfera plantelor de cultură și a umanului.

Lectura aceasta e lărgită și coroborată de verificarea ei în alte coduri paralele, aparținînd inițial gîndirii mitice, dar prelungindu-se în cele mai variate direcții — codul alimentar, codul astronomic, codul animalier. Comparația între datele științifice ori tehnologiile contemporane și știrile transmise de tratatele științifice antice, de la Aristotel și Teofrast la Pliniu cel Bătrîn (comparație sistematic și savant făcută de Marcel Detienne în secțiunea centrală a cărții) pune în lumină distanța între realitate și știrile consemnate de autorii antici: ei explicitează și perpetuează, în aceste zone, nu dintre cele mai familiare experienței, imaginea fabuloasă a mirtului și păsării Fenix, a vanillei și a animalelor fantastice, a unui Orient mitic

și aromat sub semnul arzător al lui Sirius, recompunând după scheme tradiționale o botanică și o-zoologie de poveste. Regăsite de Marcel Detienne în izvoarele cele mai diverse, de la mituri la tratate hippocratice, istorii ale animalelor, reprezentări figurate ori enciclopedii științifice, relațiile de opoziție, complementaritate și mediere recunoscute de el în istoria lui Adonis se dovedesc a fi pertinente.

La capătul acestei minuțioase investigații, portretul lui Adonis se conturează altminteri decât în termenii tradiționali. Rod al incestului și seducției interzise, fiul Myrrhei își consumă existența între parfumurile unui erotism prematur și moartea grabnică și sterilă: nu divinitate a vegetației cultivate, ci negare a acesteia, Adonis „scurt-circuitează”, în limbaj analitic, zona mediană a cerealelor, a muritorilor „mncători de piine”, a căsătoriei legitime și vieții civilizate.

Odată descifrat limbajul, semnificația mitului lui Adonis în ansamblul viziunii grecești asupra lumii înconjurătoare și a condiției umane, înțelesul lui social se revelă în raporturile lui cu două instituții definitorii: sacrificiul și căsătoria, în cadrul cărora locul specific al aromatelor se regăsește la extremele unei ierarhii a conceptelor al cărei termen mediu e statutul civic „corect”. Marginale dar „pozitive” în cadrul sacrificiului a cărui eficacitate o sporesc, aromatele reprezintă, dimpotrivă, în cadrul ritualului nupțial, marginea de erotism socialmente tolerată într-o relație care vizează un scop diametral opus desfătării erotice; căci căsătoria legitimă are în vedere numai continuitatea organismului social, a familiei: erotismul în cadrul unei atari instituții e destructiv și deci dezaprobat.

Reintorcându-se de aici la ritualul Adoniilor, așa cum ne este el descris pentru secolele V—IV î.e.n., Marcel Detienne demonstrează că ele se definesc ca *anti-Tesmofoirii* într-o relație a conceptelor și gesturilor rituale care opune, punct cu punct, cultul public de fertilitate celui, marginal și privat, al licenței sterile. Pe această cale, autorul ajunge să insereze întreaga sa cercetare în problematica cetății, a cărei criză, în veacul al IV-lea, se manifestă pe planul mentalităților, prin hipertrofia unor elemente, pînă atunci periferice, exprimînd valori individuale. „Mitul și ritualul Adoniilor — scrie Detienne — găsesc astfel, în criza politică izbucnită în secolul al IV-lea, un context istoric în care se accentuează liniile de forță ale unei configurații mai vechi” (p. 240).

Marcel Detienne încheie astfel, într-un mod ce mi se pare semnificativ, o cercetare sincronică prin excelență prin inserarea ei în procesul istoric și în timp. La acest nivel de analiză, metoda utilizată (căci, în cazul unei cercetări explicit inovatoare, ni se pare indispensabilă o luare de poziție metodologică în primul rînd) ni se pare justificată și legitimă.

Aplicarea metodelor de analiză structurală a mitului în cercetarea referitoare la antichitatea clasică se face ținînd seama de diferența specifică a obiectului cercetării în raport cu fenomenele studiate de etnologi; Marcel Detienne nu absolutizează nici forma în detrimentul conținutului, nici structura în detrimentul genezei. Evident, la aceasta contribuie într-o măsură deloc neglijabilă substanțiala introducere în care Jean-Pierre Vernant dezbate concluziile cărții și le inserează într-o amplă perspectivă recompunînd universul mental al *πόλις*-ului. Departe de a fi o pagină de circumstanță, această „introducere” e în același timp o prelungire a cărții, pe care, într-un fel, o „decodează” la rîndu-i, subliniindu-i însemnătatea și concluziile pentru o sociologie istorică a Greciei.

Convingătoare prin rigoarea deducției și prin argumentarea exhaustivă, cartea lui Detienne convinge și prin felul în care e scrisă. Odată acceptată convenția limbajului puțin sectar al analizei structurale (limbaj ale cărui efecte stilistice autorul le exploatează conștient, cu umor și cu virtuozitate), regăsim la Marcel Detienne o foarte filologică voluptate a detaliului rar, a textelor pe jumătate uitate și a autorilor obscuri; eleganța ușor sofisticată a contes-

tației, construcția epurată a raționamentului care unifică o varietate impresionantă de argumente într-o demonstrație riguros cenzurată sporesc originalitatea acestei interesante experiențe de cercetare.

Zoe Petre

G. M. SIFAKIS, *Parabasis and Animal Choruses. A Contribution to the History of Attic Comedy*, Londra, The Athlone Press, 1971, XIII, 150 p.

Noua carte a profesorului Sifakis se remarcă în primul rând prin caracterul ei elegant polemic. Este o polemică împotriva prejudecăților care domnesc în câteva domenii ale exegezei aristofaneice. Chiar în chestiunile cele mai mărunte, surprindem aceeași intenție. Expunînd, spre exemplu, într-o notă, părerile editorilor care, în loc de lecțiunea manuscrisă λαβόντες (*Vesp.*, v. 408), restaurează βάλόντες, la urmă G. M. Sifakis tranșează: „It is evident that a textual problem has been created here by scholars who were unable to visualize the dramatic action” (p. 126–127, n. 7). În același loc, referitor la teoria lui C. P. Segall în legătură cu corul din *Broaștele*, este combătută cu ironie (p. 126, n. 3) modernizarea intempestivă a psihologiei lui Dionysos. Asemenea mici puneri la punct, decurgînd dintr-o îndelungă reflectare asupra textelor, subliniază caracterul polemic al lucrării, dar și vocația originalității la Sifakis. Pentru că lucrarea sa este și efortul de a aduce, în schimb, o concepție care să țină seamă de multitudinea de valori a conținutului parabazei, dar, mai ales, de punctul de vedere pe care-l exprimă corul parabazei (diferitele ipostaze sub care el apare).

Care sînt însă prejudecățile împotriva cărora se ridică Sifakis? În lucrare, ele nu sînt expuse sistematic și nici nu se lasă urmărite cu ușurință; de aceea, vor trebui, aici, tratate pe rînd:

Mai întîi, se crede, în general, că parabaza întrerupe „iluzia dramatică”. Or, însuși preluđuul lucrării tinde să dovedească caracterul complet inadecvat al termenului de „iluzie dramatică” aplicat la drama greacă. Termenul propus de Sifakis este „suspendarea acțiunii dramatice” (cf. p. 25).

În al doilea rînd, pornindu-se de la ideea că unitatea de intrigă și de acțiune este forma firească a oricărui fel de dramă pe deplin dezvoltată și rafinată, s-a ajuns la diversele teorii asupra locului parabazei (sfîrșit; mijloc; început — vezi mai jos) și, în consecință, la concluzia că parabaza în Comedia Veche, neadaptîndu-se la succesiunea intrigii și chiar întrerupînd-o pentru multă vreme, trebuie să fie o rămășiță a stadiilor primitive de dezvoltare, sau chiar a izvoarelor comediei. Răspunzînd adepților teoriei *parabasis* — *parodos*, Sifakis observă că nu structura tragediei a avut o influență destructivă asupra coerenței comediei, căci, dimpotrivă, tragedia a fost un model de unitate dramatică: în prima jumătate a sec. V, această unitate ținea la un loc întreaga trilogie. Nucleul parabazei probabil a fost creația poezilor comici înșiși din sec. V. Chiar ei se poate să nu fi fost interesați în această unitate. În acest punct, Sifakis face o serie de analogii cu unele tipuri de dramă moderne: genul revuistic, comedia muzicală și, mai ales, teatrul „epic”. „The evident affinity between *Aristophanes* and *Brecht* lies in the fact that both wrote poetical drama and tried expressly and clearly to influence the public” (p. 21). Brecht și Comedia Veche au în comun un principiu fundamental, și anume: „jede Szene für sich” (adică invers de ceea ce se întîmplă în drama realistă). „Attic Comedy was a strictly conventional, unrealistic, form of drama, which, consequently, did not aim at creating... the so-called dramatic illusion” (p. 23).

În al treilea rînd, profesorul Sifakis nu crede în probabilitatea ca parabaza să fie „un element primitiv, o rămășiță a unui ritual implantat în corpul comediei”, deoarece ea apare